

Oponentský posudek
na doktorskou disertační práci Mgr. Štěpána Macháčka
„Islám na Balkáně v postkomunistickém období“
"Proměny a nové formy islámu v jihovýchodní Evropě v letech 1990–2005"

Mgr. Štěpán Macháček si pro svou doktorskou disertační práci zvolil vysoce aktuální téma, zaměřené na problematiku islámu na Balkáně v postkomunistickém období let 1990–2005. Autor se zaměřil na široké spektrum problémů od demografické a etnické struktury balkánských muslimů přes rozvoj islámského školství až po hlavní směry islámského aktivismu na Balkáně a jeho mezinárodním kontaktům. Disertační práce se tak zařadila do širšího politologického, sociologického a religionistického kontextu výzkumu soudobé situace i konfliktů na Balkáně i do komplexního výzkumu islámu a islámských zemí. Vzhledem k celkovému metodologickému i metodickému pojetí Macháčkovy doktorské disertační práce i vzhledem k tomu, že tato problematika nebyla doposud v tomto záběru v české produkci zpracována, lze konstatovat, že volba tématu práce byla správná. Názvu práce by však neuškodilo vypuštění podtitulu "*Proměny a nové formy islámu v jihovýchodní Evropě v letech 1990–2005*", jenž se mi zdá být přebytný pro případ budoucí publikace disertace.

Struktura práce se vyznačuje skvěle promyšlenou a jasnou koncepcí zvoleného tématu, odrážející se v členění jednotlivých kapitol a v celkové vyváženosti a proporčnosti jednotlivých částí Macháčkovy práce. Autor systematicky postupuje od širšího kontextu demografické a etnické situace balkánských muslimů s důrazem na bývalou Jugoslávii a Albánii přes rozbor konkrétních islámských vzdělávacích institucí až k podrobné analýze soudobého islámského aktivismu. Disertační práce neopomněla ani citlivý kontext mezinárodních kontaktů balkánských muslimů s ostatním islámským světem. Již na počátku lze konstatovat, že doktorská disertační práce splnila vytčený cíl.

V úvodu své práce, nestandardně zařazeného do širšího rámce prvního oddílu disertace, autor stanovil na základě metodologických tezí cíl zpracování tématu. Kolega Macháček se vyjádřil k terminologii a definicím pojmů, jako "islámský svět, svět islámu, islámské země, muslimské země, muslimský svět". Provedl rovněž důkladný rozbor použitých pramenů (rozlišuje "primární a sekundární" prameny) a literatury, které však v "bibliografii a referencích" bohužel nejsou od sebe rozlišeny. Pro pořádek by bylo vhodné v rámci česky psané produkce zmínit starší *Dějiny Jugoslávie* (1970) s významným příspěvkem zesnulého turkologa a balkanisty prof. J. Kabrdy, menší studie (příspěvky Filipa Tesaře a E. G. v Gabalově sborníku *Etnické menšiny ve střední Evropě* a sborníku *Variace na Korán*), jakož i diplomovou/rigorózní práci *Kosovská otázka 1981–1999*, jejímž autorem je Patrik Girgile. Heuristická základna disertační práce je bohatá a dle mého soudu reprezentativní. Za velmi cenné považuji, že autor strávil několik měsíců intenzivním studiem materiálů v Sarajevu a použil rovněž metody interview s osobami zodpovědnými za islámské vzdělávací instituce.

Po formální stránce se Macháčkova disertační práce vyznačuje vyváženým členěním a solidností zpracování. Autor se drží hlavní linie výkladu. Úvod je správně koncipován a standardně zpracován. Členění jednotlivých oddílů, kapitol a subkapitol je logické a vychází z věcného principu. Technická stránka zpracování disertační práce je na vysoké úrovni.

K obsahové stránce nemám zásadních věcných připomínek. Práce je rozčleněna do tří oddílů. První oddíl sestává z faktického úvodu (I.a a I.b) a úvodní kapitoly (I.c), věnované

současné muslimské populaci na Balkáně. Analyzuje etnický původ a složení balkánských muslimů a jejich geografické rozložení (Bosna a Hercegovina, Sandžak, Černá Hora, Kosovo, Makedonie, Albánie a další země). Při demografickém zkoumání muslimské populace dochází k počtu 8 458 818. Autor ovšem nezapočítává muslimy v "evropském" Turecku, jichž je kolem 7 milionů.

Druhý oddíl je věnován islámským vzdělávacím institucím, které představují významný prvek v projektu "reislamizace" balkánských muslimů. Jedná se o velmi důkladnou a plastickou analýzu islámských škol včetně jejich učebních programů, a to na úrovni základní (*mekteby*), střední (*medresy*) až po islámské fakulty (Islámská teologická fakulta v Sarajevu od roku 1977, dnes Fakulta islámských věd, malé fakulty v Prištině a Kondovu u Skopje, Islámské pedagogické akademie v Bihaći a Zenici). Zvláštní pozornost je věnována rozvoji islámského školství v postkomunistickém období, včetně financování, osnovám, učebnicím i složení studentů.

Třetí oddíl se soustředil na "nezávislé" islámské aktivity. Velmi zajímavá je podrobná analytická kapitola o rozvoji súfismu a derviškých řádech (*bektášija*, *chalwátija*, *naqšbandija*, *qádirija*, *rifá'ija*) v současném Balkáně. Vysoce aktuální je ovšem kapitola věnovaná angažovanosti mezinárodních islámských organizací na Balkáně. Klíčová je typologie, analýza a aktivity islámských organizací a států, jako byla Third World Relief Agency, iránské aktivity, včetně dodávek zbraní, finanční pomoc Saúdské Arábie, angažovanost "džihádistů", nevládní islámské organizace. Na základě provedených analýz autor dospěl k závěru, že balkánští muslimové se postupně zařazují k transformovanému "globalizovanému islámu".

Zařazení map, vyobrazení a tabulek přímo v textu je velmi účelné a zvyšuje plastičnost výkladu.

Při celkovém hodnocení disertace nutno zdůraznit nejen vědecký přínos předložené práce ale i metodický přínos a multioborový přístup při zkoumání současné reality balkánských muslimů. Závěrem lze konstatovat, že Mgr. Štěpán Macháček ve své doktorské disertační práci prokázal schopnost samostatné vědecké práce, zvládl techniku, metody i metodologii práce na zvolené problematice. Tematika, která je předmětem doktorské disertační práce nebyla doposud v české vědecké produkci zpracována. Předložená práce obsahuje nové vědecké poznatky, jichž je možno využít pro další rozvoj vědy při zkoumání soudobé problematiky islámu, islámského světa i Balkánu. Autor ovládá vědecké metody, má hluboké teoretické znalosti, přináší nové poznatky a splňuje tak náležitosti pro udělení vědecké hodnosti Ph.D. Z těchto důvodů *doporučuji* doktorskou disertační práci Mgr. Štěpána Macháčka k obhajobě před oborovou komisí.

Doc. PhDr. Eduard Gombár, CSc.
Univerzita Karlova, Praha

V Praze, dne 8. června 2006